

УДК 657.1
ББК 65.052

Івасишин М.О.

ВПЛИВ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТЕХНІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ГАЗОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА РОЗШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БАЗИ В СИСТЕМІ БЮДЖЕТУВАННЯ ВИТРАТ

Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника,
Міністерство освіти і науки,
молоді та спорту України,
кафедра обліку та аудиту,
м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 44 а,
тел.: 0342596903,
e-mail: MIVasyshyn@gastransit.com.ua

Анотація. У статті досліджено вплив організаційних і технологічних особливостей газотранспортних підприємств на розширення інформаційної бази в системі бюджетування витрат з метою підвищення ефективності прийняття управлінських рішень.

Ключові слова: газотранспортні підприємства, система бюджетування, витрати, управлінські рішення, організаційні та технологічні особливості.

Annotation. This article examines the effect of organizational and technological peculiarities of gas and transport enterprises on the expansion of informational base in the system of budgeting expenses with the goal of increasing the effectiveness of managerial decisions.

Key words: gas and transport enterprises, system of budgeting, expenses, managerial decisions, organizational and technological peculiarities.

Вступ. Активізація процесів ринкових перетворень у сучасних умовах нестабільного розвитку економіки вимагає вдосконалення системи бюджетування, без якого неможливо ефективно здійснювати тактичне та стратегічне управління підприємством.

Важливим завданням є формування комплексного підходу до облікового відображення витрат газотранспортних підприємств із урахуванням їх організаційних і технологічних особливостей, що дасть можливість створити інформаційну базу для системи бюджетування не тільки з метою визначення обсягу та складу витрат, забезпечення відшкодування цих витрат фінансовими ресурсами з різних джерел, але й для визначення найбільш ефективного напрямку розвитку діяльності підприємства в майбутньому.

Вирішення таких завдань в обраному напрямі зумовлює необхідність розширення інформаційної бази в системі бюджетування, яка дозволить підвищити ефективність прийняття управлінських рішень щодо вдосконалення обліку та контролю витрат.

Вагомий внесок у розвиток системи бюджетування витрат та відображення їх в обліку здійснили такі вчені: М.Т.Білуха, Ф.Ф.Бутинець, С.Ф.Голов, З.В.Гуцайлюк, З.В.Задорожний, В.Б.Івашкевич, Є.В.Калюга, Я.Д.Крупка, В.О.Ластовецький, Л.В.Нападовська, М.С.Пушкар, В.С.Рудницький, В.В.Сопко, І.Д.Фаріон, М.Г.Чумаченко, Дж.Фостер Ч.Т. та інші.

У зв'язку із цим, актуальним є розгляд питань, пов'язаних із дослідженням впливу організаційних і технологічних особливостей газотранспортних підприємств на розширення інформаційної бази в системі бюджетування витрат, урахування яких має сприяти підвищенню ефективності їх функціонування.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження впливу організаційних і технологічних особливостей газотранспортних підприємств на розширення інформаційної

бази в системі бюджетування витрат з метою підвищення ефективності прийняття управлінських рішень.

Результати. На основі проведених досліджень можна стверджувати, що складання бюджетів витрат базується на даних аналізу облікової та не облікової інформації за попередні роки, прогнозу про кон'юнктуру ринку й науково-технічні розробки.

При цьому самі бюджети витрат включають не тільки планові, але й фактичні показники, які дають можливість здійснити оцінку й аналіз результатів діяльності підприємств та використовуються для подальшого планування й контролю поточних завдань і коригування стратегічних цілей.

Урахування особливостей газотранспортних підприємств, які залежать, зокрема, від виду діяльності, організації виробництва, технологічного циклу, розміру підприємства та різноманітності виробничих і комунікаційних зв'язків у виробничій та соціальних сферах, дасть змогу створити якісну інформаційну базу для формування системи бюджетування витрат, яка дасть змогу приймати ефективні управлінські рішення.

Така система включає в себе, зокрема, на ДК "Укртранс-газ" НАК "Нафтогаз України" як систему бюджетів витрат структурних підрозділів (управлінь магістральних газопроводів), так і систему загального (комплексного) бюджету компанії в цілому, тоді як на АТ "Газтрансит" тільки систему загального бюджету підприємства.

У межах кожної із систем бюджетування витрат відбуваються формування бюджетів відповідної структури, визначення процесів погодження, затвердження, контролю за їх виконанням та встановлення відповідальності посадових осіб за їх виконання.

Порядок формування бюджетів витрат, контролю та аналізу за їх виконанням на рівні ДК "Укртрансгаз" НАК "Нафтогаз України" регламентується Положенням про порядок формування та контролю виконання бюджету (надалі – Положення), а на рівні АТ "Газтрансит" такий документ є відсутнім, що унеможливорює наочно побачити встановлені єдині методологічні аспекти бюджетування підприємства, що й зумовлює потребу в його розробці.

Однак слід зазначити, що розкриття політики бюджетування й регламентація бюджетних форм і процедур можуть здійснюватися за вибором підприємства не тільки в спеціальних положеннях, але й в окремому розділі облікової політики.

Проведене дослідження дало можливість виокремити такі етапи, урахування яких є необхідним для ефективної організації системи бюджетування:

- розробка бюджетних форм як у цілому по підприємству, так і в межах структурних підрозділів за участю їх керівників;
- визначення показників, які будуть використані для оцінки діяльності підприємства в цілому, а також структурних підрозділів;
- обговорення можливих змін у бюджетах підприємства в цілому, а також структурних підрозділів, пов'язаних з новою ситуацією;
- коректування бюджетів у цілому по підприємству, а також у межах структурних підрозділів з урахуванням запропонованих поправок.

Слід зазначити, що система бюджетування витрат на газотранспортних підприємствах включає в себе як визначені форми бюджетів, так і допоміжні аналітичні таблиці, розрахунки тощо, які заповнюються, виходячи з необхідності інформаційного забезпечення потреб управління.

З метою забезпечення якісної інформаційної бази для системи бюджетування потрібно, щоб бюджети витрат склалися всіма структурними підрозділами й апаратом управління підприємства за стандартизованими та уніфікованими формами з використанням єдиних методологічних принципів.

Однак здійснення суворої економії фінансових ресурсів, скорочення невиробничих витрат, більшої гнучкості в управлінні та контролі за собівартістю продукції, а

також для підвищення точності планових показників діяльності структурних підрозділів і підприємства в цілому, потребує дотримання таких принципів бюджетування:

- науковості;
- комплексності;
- оптимальності.

Принцип науковості означає, що розрахунок планових показників повинен базуватися на аналізі звітних даних, а також на використанні науково обґрунтованих методів розрахунку показників норм і нормативів.

Принцип комплексності передбачає, що показники бюджетів мають бути пов'язані між собою. Тому зміна одного фінансового показника тягне за собою зміну інших показників і всієї системи в цілому.

Принцип оптимальності потребує найбільш раціонального використання ресурсів. Він передбачає вибір одного найбільш оптимального планового рішення з можливих варіантів плану.

При складанні бюджетів використовується комбінований підхід. Це означає, що бюджети складаються спеціальним підрозділом підприємства (фінансово-економічним відділом), після чого передаються на погодження.

Надзвичайно важливим моментом у системі бюджетування є розробка регламентів бюджетування, яка включає визначення періоду бюджетування [1, с.51], а також графіка документообороту зі складання конкретного бюджету із зазначенням найменування форми бюджетного документа; структурного підрозділу (служби), який передає й отримує документи, і відповідальної особи; строку виконання та відміток про виконання.

З метою здійснення комплексної оцінки кожної форми бюджету, методики їх заповнення, а також проведення аналізу фінансово-економічних показників та відхилень від установлених нормативів рекомендується одночасно з бюджетом структурного підрозділу подавати до апарату управління підприємством пояснювальну записку. У такому документі має бути відображена фінансова структура управління, яка необхідна для делегування повноважень у частині складання конкретних бюджетів менеджером системи управління підприємством і закріплення відповідальності за їх виконання, що пов'язано з організацією обліку за центрами відповідальності.

Тобто ефективність інформаційного забезпечення управління підприємством підвищується, якщо на ньому діє бюджетування у взаємозв'язку з обліком по центрах відповідальності і нормативним методом обліку витрат [2, с.57].

Тому можна стверджувати, що бюджетування витрат дає змогу оцінювати можливі проблеми та визначати напрями їх вирішення, які забезпечать фінансову стабільність газотранспортних підприємств.

Переваги використання бюджетування витрат в управлінні діяльністю газотранспортних підприємств пов'язані:

- по-перше, з тим, що дозволяють на основі розрахунку й аналізу фінансових показників наперед оцінювати фінансовий стан окремих видів діяльності підприємств;
- по-друге, дозволяє зробити підприємство “прозорим” і, звичайно, більш привабливим для інвесторів;
- по-третє, виявити та втягнути в роботу неефективні й непрацюючі активи, оптимізувати їх структуру.

Вирішення питань, пов'язаних із розширенням інформаційної бази для системи бюджетування витрат на газотранспортних підприємствах, великою мірою залежить від урахування їх організаційно-технічних особливостей для прийняття ефективних управлінських рішень.

Із цього приводу слушно висловлюються вчені М.В.Кужельний і В.Г.Лінник: “... організація обліку є творчим процесом на кожному підприємстві і значною мірою

залежить від його специфіки, обсягу господарської діяльності, наявності кваліфікованих кадрів, рівня механізації та автоматизації облікових процесів, системи управління, чинної звітності, її періодичності тощо” [3, с.301].

До організаційних особливостей газотранспортних підприємств відносять: безперервність виробничих процесів; масовий характер виробництва; відсутність незавершеного виробництва; однотипність технологічних процесів транспортування природного газу; велику транспортну відстань; широку мережу магістральних трубопроводів, відводів і перемичок між ними; різноманітність учасників технологічного процесу; високий ступінь ризику порівняно з іншими галузями; швидкий оборот капіталу. Зазначений перелік можна доповнити ще такими ознаками: велика тривалість послуг із транспортування (може тривати декілька років), заздалегідь відомі покупці, ціна контракту.

Оскільки виробнича структура газотранспортних підприємств формується з урахуванням територіального розміщення виробничих об’єктів, тому вважаємо справедливим твердження вчених про те, що масштаби виробництва й особливості технологічних процесів, як правило, визначають види та призначення структурних підрозділів підприємства (служб, цехів, дільниць, робочих місць) [4, с.11].

Технологічні особливості процесу транспортування природного газу відрізняють його від процесів інших виробництв. Такий процес являє собою комплекс взаємопов’язаних технологічних операцій, де виконуються різні види робіт та виникають різні витрати як за складом, так і за величиною (рис. 1).

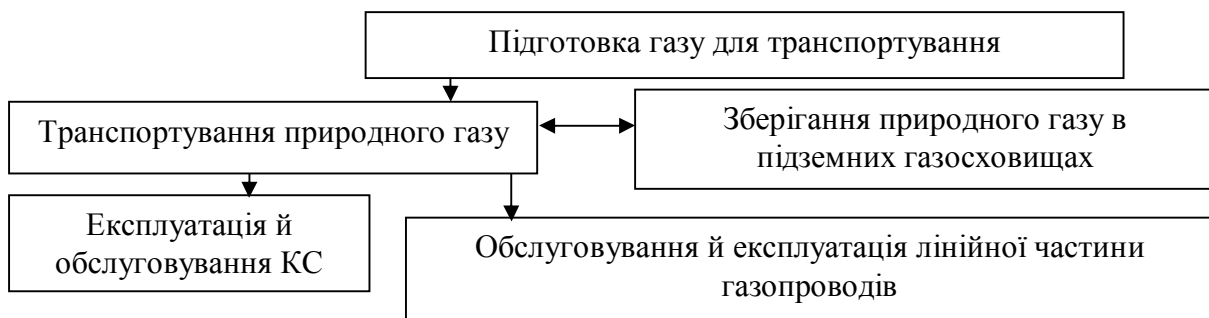

Рис. 1. Схема етапів транспортування природного газу в газотранспортній системі
Джерело: [5, с.154].

Підготовка газу передбачає очистку газу від механічних домішок і важких вуглеводів, які випадають за рахунок інерційних завихрень із метою одержання чистого газу й подачі його на компримування. Кількість агрегатів з очистки залежить від потужності компресорного цеху, який повинен працювати в номінальному режимі. Дотримання номінального режиму на місцях забезпечується розрахунково-диспетчерським управлінням ДК “Укртрансгаз”.

Процес транспортування природного газу включає в себе здійснення операцій, пов’язаних із проведенням ремонтно-профілактичних робіт на компресорних станціях та лінійній частині газопроводів, здійснення контролю за роботою газоконпресорного, електросилового та іншого обладнання, систем автоматизації та телемеханізації тощо.

Високу надійність функціонування газотранспортних підприємств забезпечують підземні газосховища, які з’єднані в систему мережею газопроводів. При цьому об’єктами для них служили як газові, так і газоконденсатні родовища.

Відповідно, процес зберігання природного газу в підземних газосховищах включає в себе операції, пов’язані з проведенням робіт для підтримання на високому технічному рівні мережі підземного зберігання газу, яка є невід’ємною технологічною ланкою єдиної системи газопостачання України й призначена для забезпечення надійності

її функціонування, безперебійності подачі газу внутрішнім споживачам та транзитних передач газу [6].

Отже, формування облікової інформації про витрати для системи бюджетування із врахуванням організаційних і технологічних процесів транспортування газу, їх послідовності й черговості дозволить проводити аналіз показників, які характеризують результати діяльності як окремих виробничих служб, так і підприємства в цілому, та здійснювати прогнозування тенденції змін таких показників щодо розвитку виробництва.

Висновки. Таким чином, на сучасному етапі розвитку ринкових відносин здійснення ефективного управління діяльністю газотранспортних підприємств, пов'язане із врахуванням впливу організаційних та технологічних особливостей газотранспортних підприємств на розширення інформаційної бази в системі бюджетування витрат. Це приведе до розширення якісної інформаційної бази для прийняття ефективних управлінських рішень як тактичних, так і стратегічних.

1. Партин Г. О. Бюджетування у системі управління витратами підприємства / Г. О. Партин // Фінанси України. – 2003. – № 5. – С. 50–53.
2. Каверина О. Д. Организация бюджетирования на предприятии / О. Д. Каверина // Бухгалтерский учёт. – 2003. – № 11. – С. 57–60.
3. Кужельний М. В. Теорія бухгалтерського обліку : підручник / М. В. Кужельний, В. Г. Лінник. – К. : КНЕУ, 2001. – 334 с.
4. Дзьоба О. Г. Організація і планування виробничо-комерційної діяльності підприємств транспорту і зберігання нафти і газу : [конспект лекцій для студентів спеціальності 7.090305 “Газонафтопроводи і газонафтосховища”] / О. Г. Дзьоба. – Івано-Франківськ, 2000. – 204 с.
5. Пилипів Н. І. Облік і контроль затрат на газотранспортних підприємствах : [монографія] / Н. І. Пилипів. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ, 2007. – 364 с.
6. Підземні сховища газу та їх роль в надійності транзитних поставок газу до Європи та газопостачання споживачів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//www.ngbi.com.ua/am/ct9.html](http://www.ngbi.com.ua/am/ct9.html).

Рецензенти:

Пилипів Н.І. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри теоретичної та прикладної економіки Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника;

Якубів В.М. – доктор економічних наук, доцент кафедри теоретичного обліку та аудиту Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника.

УДК 336.71

ВВК 65.26

Пилипів М.І.

БАНКІВСЬКИЙ НАГЛЯД ЯК СИСТЕМА ВИЯВЛЕННЯ Й УСУНЕННЯ ПОРУШЕНЬ ЗАКОНОДАВСТВА ДЛЯ ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ БАНКІВСЬКИХ КЛІЄНТІВ

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України,
кафедра обліку та аудиту,
м. Івано-Франківськ, вул.Шевченка, 44 а,
тел.: 0342596903,
e-mail: mariya.pylypiv@gmail.com

Анотація. У статті розкрито економічну сутність банківського нагляду як системи виявлення й усунення порушень законодавства для захисту інтересів банківських клієнтів. Запропоновано застосування нового підходу до порядку здійснення банківського нагляду, який забезпе-